

УДК 351; 657

В. М. Жук,

д. е. н., професор, академік НААН, головний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування, ННЦ "Інститут аграрної економіки"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1367-5333>**Ю. С. Бездушна,**

д. е. н., професор, завідувачка відділу обліку та оподаткування, ННЦ "Інститут аграрної економіки"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5924-0805>**О. С. Скуратов,**

аспірант, ННЦ "Інститут аграрної економіки"

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2883-0028>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.20.4

ЕКСПОРТ УКРАЇНСЬКОГО МЕДУ: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

V. Zhuk,

Doctor of Economics Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Chief Researcher of the Department of Accounting and Taxation, National Research Center "Institute of Agrarian Economics"

Y. Bezduzhna,

Doctor of Economics Sciences, Professor, Head of the Department of Accounting and Taxation, National Research Center "Institute of Agrarian Economics"

O. Skuratov,

Postgraduate student, National Research Center "Institute of Agrarian Economics"

EXPORT OF UKRAINIAN HONEY: PECULIARITIES OF ORGANISATION AND TAXATION

У статті досліджено динаміку виробництва та експорту українського меду. Визначено зацікавлених суб'єктів господарювання ринку меду. Наведено ключові інструменти (засоби) регулювання на ринку. Проаналізовано законодавчо-нормативні регламенти регулювання операцій з експорту вітчизняного меду. Узагальнено види меду за походженням та способами виробництва. Установлено, що до критеріїв визначення та складу меду відносяться: обов'язкове маркування походження меду; узгоджені методи аналізу для виявлення фальсифікації меду цукром; можливість адаптації критеріїв складу для меду. Наголошується, що в рамках своїх зусиль щодо захисту споживачів Європейський Союз здійснює регулярний офіційний контроль на кордоні та на всіх наступних етапах продажу. Для швидкого оповіщення про харчові продукти та корми, що не відповідають вимогам ЄС використовують RASFF. Визначено специфіку оподаткування ПДВ операцій експорту меду. Описано особливості заповнення податкових накладних та їх реєстрації в ЄРПН. Наведено умови та етапи коригування податкових накладних (РК 1, РК 2, РК 3).

Ukraine's honey exports play a key role in the agricultural sector, opening up new opportunities on the international market for Ukrainian producers. Due to the high quality of its products, favourable climatic conditions and diverse vegetation, Ukraine has the potential to become a leader in honey supply to other countries. However, in order to successfully enter foreign markets, it is important to take into account specific requirements related to certification, packaging and logistics, which may vary depending on the importing country. Export operations are also significantly affected by taxation and customs clearance, which can both facilitate and complicate the export process. Therefore, the purpose of this study is to summarise the requirements for organising and taxing the export of Ukrainian honey.

The article studies the dynamics of production and export of Ukrainian honey. It is established that in 2023 the European Union remained the main foreign market for Ukrainian honey. The most significant sales of Ukrainian honey were to Germany, Poland, France, Spain, Italy, Greece, and Romania. The article identifies the stakeholders of the honey market. The key instruments (means) of regulation in the market are presented. The legislative and regulatory framework for the regulation of domestic honey export operations is analysed. The types of honey by origin and production methods are specified. It is established that the criteria for determining the composition of honey include: mandatory labelling of the origin of honey; agreed methods of analysis to detect honey falsification with sugar; and the possibility of adapting the composition criteria for honey. It is noted that as part of its efforts to protect consumers, the European Union carries out regular official controls at the border and at all subsequent stages of sale. The RASFF is used to provide quick notification of food and feed that does not meet EU requirements. Recent changes in Ukrainian legislation on honey exports are analysed. The specifics of VAT taxation of honey export operations are determined. The features of filling in tax invoices and their registration in the Unified Register of Tax Invoices are described. The conditions and stages of adjustment of tax invoices (RK 1, RK 2, RK 3) are presented.

Ключові слова: бухгалтерський облік, оподаткування, бджільництво, експорт, сільсько-господарська продукція.

Key words: accounting, taxation, beekeeping, exports, agricultural products.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Експорт українського меду є важливою складовою аграрного сектору України, що відкриває численні можливості для розвитку на міжнародному ринку. Україна займає одне з провідних місць у світі за обсягом виробництва та якістю меду, що зумовлено сприятливими кліматичними умовами та багатим рослинним різноманіттям. Проте, вихід на зовнішні ринки передбачає не лише виробництво високоякісного продукту, а й урахування специфічних вимог щодо сертифікації, упаковки та логістики. Окрім того, особливості оподаткування та митного оформлення можуть суттєво вплинути на успішність експортних операцій. У цьому контексті важливо розглянути основні аспекти організації експорту меду з України, щоб забезпечити відповідність міжнародним стандартам та підвищити конкурентоспроможність українського меду на світовій арені.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Специфічні питання економіки, внутрішнього ринку та експорту меду є предметом досліджень багатьох українських вчених. Т. Куць та О. Макарчук аналізують ринок меду в Україні, зокрема динаміку його виробництва і споживання, та вплив війни на дані показники [1]. А. Чміль зосередилася на теоретико-методологічному й практичному обґрунтуванні наукових засад формування й розвитку ринку експорт-

ного меду та обґрунтуванні напрямів реалізації потенціалу галузі [2]. Н. Луців, Г. Жолинська, Л. Сенік вивчають стан та проблеми розвитку вітчизняного ринку натурального меду. Автори відображають обсяги виробництва, експорту та імпорту меду в Україні [3]. В. Гриценко на основі економетричної моделі часткової рівноваги визначили перспективні обсяги споживання та експорту меду, а також напрями розвитку ринку [4]. Д. Балдик досліджує можливості застосування альтернативних напрямів виробництва продукції бджільництва, розглядає підходи до розвитку потенціалу галузі [5]. А. Старостіна, О. Біловодська, А. Шкіря визначають особливості бізнес-середовища виробників натурального меду на прикладі аналізу макро- і мікросередовища ТОВ "Асканія-Пак" [6].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає в узагальненні вимог щодо організації та оподаткування експорту українського меду.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виробництво меду в Україні має давні традиції, які сягають глибини століть. Завдяки сприятливим кліматичним умовам, багатим природним ресурсам та великій різноманітності рослинності, країна стала одним з провідних виробників меду у світі. Сьогодні українські бджолярі використовують сучасні технології, щоб забезпечити високу якість про-

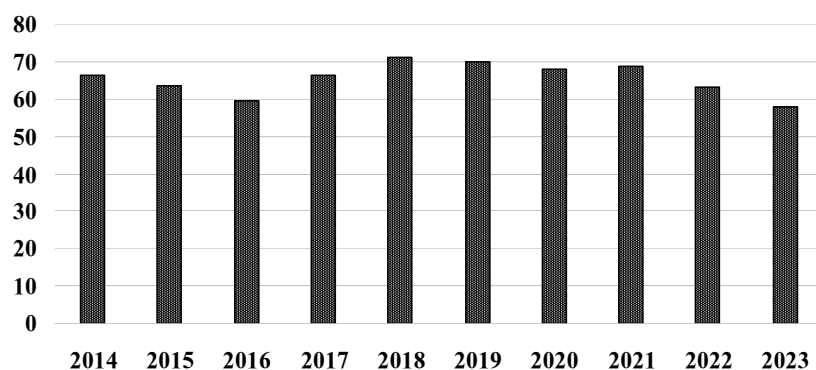

Рис. 1. Динаміка виробництва меду в Україні, тис. т

Джерело: побудовано за даними [7].

дукції, що відзначається натуральністю та різноманіттям смаків. В Україні мед не лише є важливим продуктом харчування, але й займає значну роль у економіці, зокрема в експорті. Країна славиться своїми різноманітними сортами меду, такими як гречаний, липовий та соняшниковий, які користуються популярністю не лише на внутрішньому ринку, а й за кордоном. Цей сектор продовжує розвиватися, впроваджуючи нові технології та підходи до ведення бджільництва, що дозволяє забезпечувати стабільні обсяги виробництва та зберігати високу якість продукції. На Рис. 1 представлено обсяги виробництва меду в Україні.

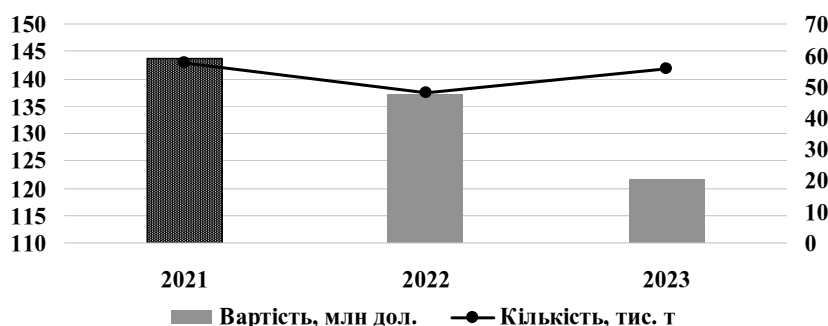
Протягом 2014—2023 років найбільші обсяги виробництва меду припадають на 2018 рік — 71,3 тис. т. Мінімальне значення одержано в 2023 році — 57,9 тис. т. За регіональним виробництвом домінує у 2021 році Житомирська область (6151 т або 9,0%), 2022 і 2023 роках — Хмельницька обл. (6645 т та 7365 т, що становить 10,5% та 12,7% відповідно). Найменша кількість у 2021—2023 роках припадає на Волинську — 274 т (0,4%); 290 т (0,5%); 256 т (0,4%) відповідно.

У 2023 році Україна досягла зростання обсягів експорту меду на 15%, перевищивши

55 тисяч тонн. Проте, незважаючи на це, виручка від експорту скоротилася на 11%, становивши трохи більше 121 млн дол. Причиною такого дисбалансу стало зниження середньої експортної ціни українського меду — з 2853 дол. за тону у 2022 році до 2193 дол. за тону у 2023 році (Рис. 2) [8].

Минулого року основним закордонним ринком для українського меду залишився Європейський Союз, де закупівлі склали 112 мільйонів доларів, що становить 92% від загального експорту. Найзначиміші обсяги продажів українського меду склалися у таких країнах: Німеччина — 14,1 тис. т, Польща — 8,8 тис. т, Франція — 5,9 тис. т, Іспанія — 3,3 тис. т, Італія — 3,2 тис. т, Греція — 2,8 тис. т та Румунія — 2,6 тис. т. Український мед також знаходився на інших міжнародних ринках, зокрема в США, Туреччині, Великобританії, Японії, Швейцарії, Канаді, Катарі та Йорданії [8].

На початку 2024 року експорт меду з України показує позитивні результати в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Протягом перших трьох місяців було реалізовано приблизно 23 тис. т меду, що на 93% більше, ніж торік, з загальною вартістю 44 мільйони доларів, що на 39% перевищує показники попе-

Примітки: шкала для вартості меду розташована ліворуч, для кількості — праворуч.

Рис. 2. Динаміка експорту меду з України

Джерело: побудовано за даними [8].

реднього року. Водночас, середня ціна на мед продовжує знижуватися і наразі становить 1909 доларів за тону. Основні доходи експортерів формуються завдяки постачанням до Німеччини, Польщі та Франції, які разом забезпечують майже половину валютних надходжень [8].

Українська Асоціація Аграрного Експорту підкреслює важливість розвитку продажів меду на традиційних міжнародних ринках, таких як США, Канада, Саудівська Аравія, Японія та Об'єднані Арабські Емірати. Наразі вітчизняний експорт до цих країн не відповідає його потенціалу. Тому дане питання стає особливо актуальним у контексті ризику встановлення ЄС обмежувальних заходів на імпорту певних продуктів українського виробництва. У разі перевищення обсягів поставок над середніми показниками за другу половину 2021 року та 2022—2023 років, можливе швидке введення тарифних квот і зупинка лібералізації торгових умов. З огляду на це, кількісні обсяги експорту українського меду до ЄС за останні роки були такими: у 2021 році — 51 тис. т, у 2022 році — 43 тис. т, а в 2023 році — 52 тис. т [8].

Відповідно до Зеленої книги регулювання ринку меду зацікавленими суб'єктами господарювання ринку є Міністерство аграрної політики та продовольства України, Держпродспоживслужба, оператори ринку (виробники) та експортери меду, домогосподарства-виробники, асоціації та споживачі [9].

Ключовими інструментами (засобами) регулювання на ринку є: ветеринарні документи (міжнародні сертифікати, свідоцтва); дозволи на спеціальне використання об'єктів тваринного світу; експлуатаційні дозволи для операторів ринку харчових продуктів; ліцензія на виробництво алкогольних напоїв; сертифікати з перевезення товару; реєстрація потужностей операторів ринку; сертифікати про походження товару; міжнародні сертифікати; ветеринарні довідки; ветеринарно-санітарні паспорти пасіки; дозволи на ввезення нерайонованих порід; бджіл в наукових цілях; експертні висновки ветеринарно-санітарної експертизи меду; сертифікати відповідності для експорту; ТТН; заборони вирубки дерев та поліпшення санітарного стану лісів; заборона руйнування медоносних угідь; облік осіб, що здійснюють операції з товарами; затвердження експортних потужностей; реєстрація пасік; руйнування порід бджіл; виконання вимог харчових стандартів; дозволи на імпорту; державна й місцева підтримка. За оцінками корупційних ризиків домінують ветеринарно-санітарні паспорти

пасік і дозволи на ввезення нерайонованих бджіл по 9,6 балів; реєстрація пасік і висновки ветеринарно-санітарних експертиз по 9,3 бали [9].

Додаток 38 до Глави 17 Розділу IV Угоди про Асоціацію з ЄС містить перелік гармонізаційних актів [10], до яких Україна повинна адаптувати своє законодавство. Серед них особливу увагу приділено Директиві Ради ЄС 2001/110 "Про мед", яка регулює вимоги щодо показників безпеки, класифікації меду, його складу та правил маркування, що дозволяє Україні забезпечити високі стандарти якості та безпечності медової продукції на ринку ЄС.

За походженням виокремлюють квітковий (нектарний) мед, який отримано з нектару рослин, та падовий мед, котрий одержують з виділень комах, які живляться частинами певних рослин.

За способами виробництва мед може бути стільниковий (зберігається в стільниках чи листках, що зроблені з бджолиного воску); стільниковий-розділений (складається з одного чи більшої кількості частин стільникового меду); висушений (одержують за рахунок висушування стільників); екстракт меду (відбувається вижимка стільників); пресований (одержують методом пресування стільників); кондитерський або промисловий (застосовують у промислових чи харчових цілях може бути з присмаком, піддаватися бродінню чи перегріванню).

Для виходу на європейський продовольчий ринок необхідно дотримуватися ряду правил, які забезпечують безпеку харчових продуктів. Одним із основних нормативних актів є Загальний закон про харчові продукти (Регламент (ЄС) № 178/2002) [11]. Він визначає вимоги до відстеження, гігієни та контролю, що гарантує, що мед буде безпечним для споживання, а також що всі допустимі рівні забруднювачів не перевищуватимуться.

13 червня 2024 року актуалізована Директива щодо меду (2001/110). Весь мед, що продається в ЄС, повинен відповідати правилам щодо якості та маркування, викладеним у цій Директиві, яка встановлює критерії визначення та складу меду та інші правила, зокрема:

— він передбачає обов'язкове маркування походження меду. З 2026 року країни походження медових сумішей повинні вказуватися на етикетці в порядку спадання з відсотковою часткою кожного походження. Країни ЄС матимуть можливість вимагати відсотки для чотирьох найбільших часток лише тоді, коли на них припадає понад 50% суміші;

— він уповноважує Комісію запроваджувати узгоджені методи аналізу для виявлення фальсифікації меду цукром. Триває 3-річна адміністративна домовленість щодо гармонізації цих методів тестування в Спільному дослідницькому центрі Комісії;

— він наділяє Комісію повноваженнями адаптувати критерії складу для меду, щоб гарантувати, що він не перегрівається, пилок не видаляється з меду, а також застосовуються методи для відстеження його географічного походження, включаючи вивчення можливості відстеження в ЄС від пасічника чи імпортера до кінцевого споживача [12].

Переглянута директива встановлює створення платформи Honey для консультування Комісії з цих питань [12].

У рамках своїх зусиль із захисту своїх споживачів ЄС проводить регулярний офіційний контроль на кордоні та на всіх подальших етапах продажу. Про випадки, які не відповідають законодавству ЄС, повідомляють через систему швидкого оповіщення про харчові продукти та корми (RASFF). У більшості випадків продукцію вилучали з ринку, і європейські імпортери або не платять за товар, або вимагають повернення коштів. Проблеми безпеки харчових продуктів також зашкоджують репутації експортера на ринку. Прикладом даного факту є нітрофуран в меді та органічний мед, що зберігається в нехарчових (окислених) бочках, які експортувала Україна. За останні роки RASFF повідомила про близько 20 випадків вмісту в меді та продуктах бджільництва залишків недозволених речовин [13].

У той час як доступ до RASFF надається виключно органам влади країн-членів і Європейській комісії, інтерактивна онлайн-база даних з можливістю пошуку під назвою "Вікно RASFF" пропонує публічний доступ до підсумкової інформації про останні передані повідомлення RASFF і дозволяє шукати інформацію про будь-яке видане повідомлення в минулому (наразі обмежено 2020 роком і пізніше). Європейська комісія створила цю базу даних, щоб зробити інформацію доступною для споживачів, бізнес-операторів та органів влади в усьому світі. Однак сповіщення у вікні RASFF не розкривають комерційних деталей, таких як бренди та бізнес-оператори [14].

Мед та інші бджолині продукти, призначені для людського споживання, дедалі частіше стають об'єктом шахрайства та підробок, зокрема через додавання сторонніх цукрів. За інформацією Європейської комісії, під час перевірок імпортованого меду виявлено, що 46% вантажів

мали певні невідповідності, а 57% експортерів з інших країн визнані підозрілими через можливу фальсифікацію меду. У відповідь на ці проблеми, Європейський Союз посилює контроль за ланцюгом постачання меду. Від 30 листопада 2024 року мед та інші бджолині продукти можуть бути імпортовані до ЄС лише з установ, які внесені до спеціального списку компетентних органів країни-експортера. Тобто виробники меду повинні заздалегідь (принаймні за місяць) звернутися до територіального органу Держпродспоживслужби для включення своїх виробництв до цього списку, щоб забезпечити легкість експорту до ЄС [15].

Критерії для таких операторів визначені наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України від 08 серпня 2023 року № 1503 "Про затвердження форм актів, складених за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного контролю (інспектування) стосовно дотримання операторами ринку вимог законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, а також інших форм розпорядчих документів" [16] та від 15 листопада 2023 року № 1968 "Про затвердження Гігієнічних вимог до потужностей, на яких здійснюється виробництво та/або обіг продуктів бджільництва" [17].

На сьогодні в Україні зареєстровано 72 оператори ринку, які мають право на експорт меду та продуктів бджільництва, з них 65 спрямовують свою продукцію до країн Європейського Союзу. У 2023 році експорт меду здійснювали 12 операторів, а з початку 2024 року ця кількість зросла до понад 20 [18].

Законом України від 9 травня 2024 року № 3706-IX "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей експорту окремих видів товарів під час дії воєнного стану" (Закон № 3706-IX) [19], опублікованим 20 червня 2024 року, тимчасово введено особливі правила здійснення та оподаткування ПДВ для експорту певних товарів у період воєнного стану в Україні в рамках режиму експортного забезпечення (РЕЗ).

Рішення про введення РЕЗ ухвалює Кабінет Міністрів України після того, як усі необхідні нормативно-правові акти будуть приведені у відповідність і забезпечено обробку інформації, зазначеної в Законі № 3706-IX, ЦОВВ. Протягом дії РЕЗ оподаткування ПДВ на операції з вивезення певних товарів за межі митної території України в митному режимі екс-

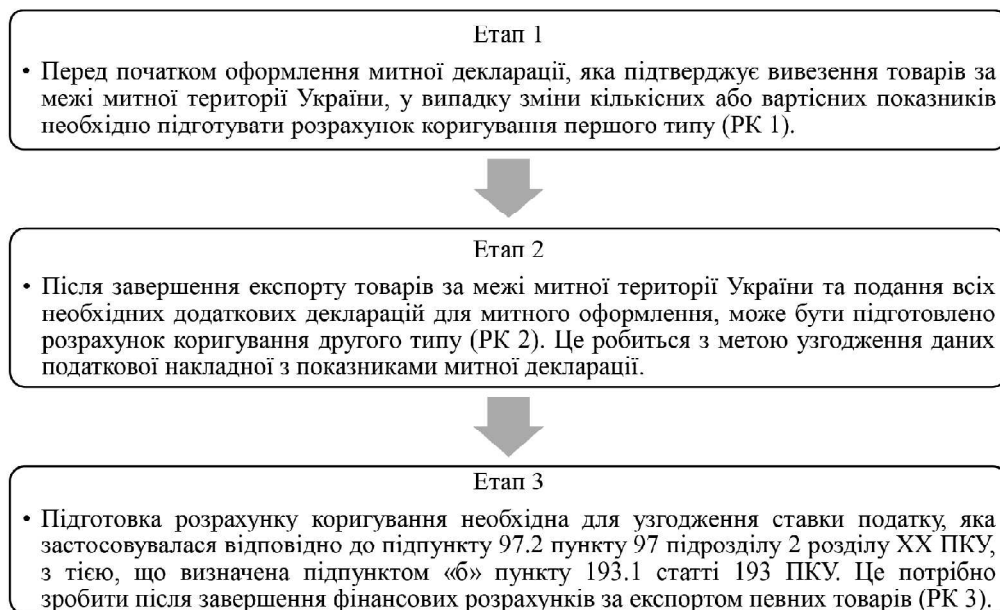

Рис. 3. Етапи коригування податкової накладної

Джерело: побудовано за даними [22].

порту відбувається з урахуванням особливостей, визначених пунктом 97 підрозділу 2 розділу XX ПКУ. Експорт окремих видів товарів можливий лише для зареєстрованих платників ПДВ. Суб'єктам підприємницької діяльності, які не мають реєстрації як платники ПДВ, заборонено здійснювати експорт цих товарів у період дії РЕЗ.

Згідно з підпунктами 97.1 та 97.2 пункту 97 підрозділу 2 розділу XX ПКУ, платники ПДВ, які планують вивезення певних товарів за межі митної території України в режимі експорту, зобов'язані оформити окрему податкову накладну для кожного товару та зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН) в дні, що передують поданню митної декларації для оформлення даної групи товарів [20].

У такій податковій накладній можна вказувати лише один товар з одним кодом згідно з УКТ ЗЕД. Одиниці виміру товарів повинні бути зазначені в кілограмах. Крім того, в документі обов'язково вказується дата та номер договору (контракту) на вивезення товарів за межі митної території України. Якщо накладна оформлюється на основі форвардного контракту, слід зробити відповідну відмітку про це [21].

Вивезення зазначених товарів за межі митної території України в режимі експорту після оформлення податкової накладної не буде вважатися окремою оподатковуваною операцією.

У податковій накладній, що оформлюється для вивезення товарів за межі митної території

України, потрібно вказати дату та номер митної декларації, за винятком випадків, коли мова йде про операції з вивезення окремих товарів під час дії режиму експортного забезпечення. Також слід зазначити дату та номер договору (контракту) на вивезення цих товарів. Якщо накладна складається на основі форвардного контракту, обов'язково необхідно зробити відповідну відмітку.

Якщо податкова накладна складена з порушенням вимог, вона не буде зареєстрована в ЄРПН.

Відповідно до Податкового кодексу України експорт меду оподатковується за ставкою 20%.

Базою оподаткування для експортних операцій з вивезення окремих видів товарів за межі митної території України є їхня договірна (контрактна) вартість. Ця вартість не повинна бути нижчою за мінімально допустимі експортні ціни, які встановлюються центральним органом виконавчої влади, що відповідає за формування і реалізацію державної аграрної політики, та публікуються на його офіційному веб-сайті [22].

Реєстрація податкової накладної в ЄРПН, оформленої для експорту окремих видів товарів під час дії режиму експортного забезпечення, може бути призупинена, незалежно від вказаної в ній ставки податку. Це відбувається відповідно до порядку та підстав, встановлених Кабінетом Міністрів України згідно з пунктом 201.16 статті 201 розділу V ПКУ [20].

Податкова накладна, оформлена для експорту окремих товарів під час дії режиму екс-

портного забезпечення і не зареєстрована в ЄРПН, не дозволяє платнику податків розпочати митне оформлення цих товарів.

Якщо з моменту реєстрації в ЄРПН податкової накладної, оформленої для експорту окремих товарів за межі митної території України, минуло 30 календарних днів, і митна декларація на ці товари не була оформлена, реєстрація цієї податкової накладної в ЄРПН анулюється. Це також стосується розрахунків коригування, складених до накладної за зазначений період [22].

Після оформлення податкової накладної для експорту окремих видів товарів під час дії режиму експортного забезпечення та її реєстрації в ЄРПН, коригування цієї накладної можливе лише за виконання певних умов і здійснюється в кілька етапів шляхом складання розрахунків коригування (Рис. 3).

Обсяг експортної операції, для якої складається митна декларація, не має перевищувати той, що вказаний у податковій накладній, враховуючи внесені коригування. Розрахунок коригування першого типу повинен бути зареєстрований в ЄРПН до початку процесу митного оформлення.

Про формуванні РК 2 ставки оподаткування не змінюються. Вона складається виключно на зменшення та повинна бути зареєстрована в ЄРПН. Обов'язковою умовою є відповідність даних розрахунку митній декларації. РК 2 та РК 3 в ЄРПН не блокується.

Після завершення фінансових розрахунків за експорт окремих товарів за межі митної території України банк повідомляє Державну податкову службу, надсилаючи відповідне сповіщення, яке потім передається платнику податків через електронний кабінет.

Операції з експорту окремих видів товарів за межі митної території України відображаються у податковій декларації за звітний період, що відповідає даті оформлення митної декларації, яка підтверджує факт перетинання митного кордону України. Даний факт стосується документів, оформлених відповідно до вимог митного законодавства, незалежно від дати складання податкової накладної на цю операцію.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Експорт українського меду має значний потенціал для розвитку, але для його реалізації необхідно враховувати специфічні особливості організації та оподаткування. Важли-

во забезпечити відповідність міжнародним стандартам якості, сертифікації та упаковки, що сприятиме конкурентоспроможності на світовій арені. Крім того, глибоке розуміння податкових нюансів і митних процедур є ключовим для оптимізації експортних операцій та максимізації вигоди від продажу меду за кордоном.

Література:

1. Куць Т. В., Макаруч О. Г. Аналітична оцінка виробництва та споживання меду в Україні. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2023. Т. 8. № 3. С. 256—264.
2. Чміль А. С. Динаміка виробництва та експорту меду в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. № 28. Ч. 2. С. 131—134. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-55>.
3. Луців Н., Жолинська Г., Сенік А. Ринок меду натурального. Товари і ринки. 2020. № 4. С. 43—56. DOI: [https://doi.org/10.31617/tr.knute.2020\(36\)04](https://doi.org/10.31617/tr.knute.2020(36)04).
4. Гриценко В. А. Економічне моделювання ринку меду. Економіка АПК. 2017. № 4. С. 97—106.
5. Балдик Д. О. Альтернативні напрями підприємництва у бджільництві. БІЗНЕСІНФОРМ. 2020. № 11. С. 171—176. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-171-176>.
6. Старостіна А. О., Біловодська О. А., Шкіря А. Р. Особливості бізнес-середовища виробника натурального меду на споживчому українському ринку. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія Міжнародні економічні відносини. Економіка. Краєзнавство. Туризм. 2021. № 14. С. 96—106. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2021-14-10>.
7. Офіційний сайт державної служби статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Доходи українських експортерів меду значно залежать від динаміки цін. URL: <https://uaexport.org/2024/05/02/dohodi-ukrayinskih-eksporteriv-medu-znachno-zalezhat-vid-dinamiki-tsin/>.
9. Офіс ефективного регулювання. Зелена книга регулювання ринку меду. 2018, 105 с.
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
11. General Food Law. URL: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/general-food-law_en.

12. Honey. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/animal-products/honey_en.

13. What requirements must honey comply with to be allowed on the European market? URL: <https://www.cbi.eu/market-information/honey/what-requirements-should-your-product-comply>.

14. Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF). URL: https://food.ec.europa.eu/food-safety/rasff_en.

15. Держпродспоживслужба. З 30 листопада змінюються правила експорту меду до країн ЄС. URL: <https://dpss.gov.ua/news/z-30-lystopada-zminiuiutsia-pravy-la-eksportu-medu-do-krajin-ies>.

16. Про затвердження форм актів, складених за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного контролю (інспектування) стосовно дотримання операторами ринку вимог законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, а також інших форм розпорядчих документів: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 08 серпня 2023 року № 1503. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1597-23#Text>.

17. Про затвердження Гігієнічних вимог до потужностей, на яких здійснюється виробництво та/або обіг продуктів бджільництва: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 15 листопада 2023 року № 1968. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2262-23#Text>.

18. З 30 листопада змінюються правила експорту меду до країн Європейського Союзу. URL: <https://agro.od.gov.ua/2024/07/19/z-30-lystopada-zminyuyutsya-pravy-la-eksportu-medu-do-krayin-yevropejskogo-soyuzu/>.

19. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей експорту окремих видів товарів у період дії воєнного стану: Закон України від 9 травня 2024 року № 3706-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3706-20#Text>.

20. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

21. Державна податкова служба України. Про особливості здійснення та оподаткування ПДВ операцій з експорту окремих видів товарів. URL: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki-novini-/797661.html>.

22. Експорт окремих видів товарів у період дії воєнного стану: у податковій назвали головні особливості. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/306833-eksport-otdelnykh-vidov-tovariv-v-period-deystviya-voennogo-polozheniya-v-nalogovoy-nazvali-glavnye-osobennosti>.

товарів у період дії воєнного стану: у податковій назвали головні особливості.

References:

1. Kuts, T. and Makarchuk, O. (2023), "Analytical assessment of honey production and consumption in Ukraine". *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, vol. 8, no 3, pp. 256—264.

2. Chmil, A. (2019), "Dynamics of production and export of honey in Ukraine". *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, vol. 28, pp. 131—134. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-55>.

3. Lutsiv, N., Zholunsjka, G. and Senyk, L. (2020), "Natural honey market". *Tovary i rynky*, vol. 4, pp. 43—56. DOI: [https://doi.org/10.31617/tr.knute.2020\(36\)04](https://doi.org/10.31617/tr.knute.2020(36)04).

4. Hrytsenko, V. (2017), "Economic modelling of the honey market". *Ekonomika APK*, vol. 24, no 4, pp. 97—106.

5. Baldyk, D. O. (2020), "The Alternative Directions of Entrepreneurship in Beekeeping". *BIZNESINFORM*, vol. 11, pp. 171—176. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-171-176>.

6. Starostina, A. O., Bilovodska, O. A. and Shkiria A. (2021), " Peculiarities of the business environment of the producer of natural honey on the Ukrainian consumer market". *Visnyk Khar'kovskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm*, vol. 14, pp. 96—106. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2021-14-10>

7. The official website of the State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 September 2024).

8. Ukrainian Agrarian Export Association (2024), "Revenues of Ukrainian honey exporters are heavily dependent on price dynamics", available at: <https://uaexport.org/2024/05/02/dohodi-ukrayinskih-eksporteriv-medu-znachno-zalezhat-vid-dinamiki-tsin/> (Accessed 30 September 2024).

9. Better Regulation Delivery Office. (2018), *Green Paper on honey market regulation*.

10. The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine (2014), "Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Accessed 27 September 2024).

11. The official website of the European Union (2024), "General Food Law", available at: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/general-food-law_en (Accessed 3 November 2024).

12. The official website of the European Union (2024), "Honey", available at: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/animal-products/honey_en (Accessed 1 November 2024).

13. The official website CBI (2024), "What requirements must honey comply with to be allowed on the European market?", available at: <https://www.cbi.eu/market-information/honey/what-requirements-should-your-product-comply> (Accessed 2 November 2024).

14. The official website of the European Union (2024), "Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF)", available at: https://food.ec.europa.eu/food-safety/rasff_en (Accessed 25 September 2024).

15. State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection (2024), "From 30 November, the rules for exporting honey to the EU will change", available at: <https://dpss.gov.ua/news/z-30-lystopada-zminiuiutsia-pravyla-eksportu-medu-do-krain-ies> (Accessed 21 September 2024).

16. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2023), "On Approval of Forms of Acts Drawn up as a Result of Scheduled (Unscheduled) State Control (Inspection) Measures Concerning Compliance by Market Operators with the Requirements of Legislation on Food, Feed, Animal By-Products, Animal Health and Welfare, as well as Other Forms of Administrative Documents", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1597-23#Text> (Accessed 25 September 2024).

17. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2023), "On Approval of Hygienic Requirements for Facilities for the Production and/or Circulation of Beekeeping Products", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2262-23#Text> (Accessed 26 September 2024).

18. Department of Agrarian Policy, Food and Land Relations of the Odesa Regional State Administration (2024), "From 30 November, the rules for exporting honey to the European Union will change", available at: <https://agro.od.gov.ua/2024/07/19/z-30-lystopada-zminyuyutsya-pravyla-eksportu-medu-do-krayin-yevropejskogo-soyuzu/> (Accessed 26 September 2024).

19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2024), The Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine Concerning Peculiarities of Export of Certain Types of Goods during the Period of Martial Law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3706-20#Text> (Accessed 29 September 2024).

20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 27 September 2024).

21. State Tax Service of Ukraine (2024), "On the peculiarities of carrying out and taxation of VAT on exports of certain types of goods", available at: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-/797661.html> (Accessed 23 September 2024).

22. Judicial and legal newspaper (2024), "Exports of certain types of goods during martial law: the tax authorities named the main features", available at: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/306833-eksport-otdelnykh-vidov-tovarov-v-period-deystviya-voennogo-polozheniya-v-nalogovoy-nazvali-glavnye-osobennosti> (Accessed 25 September 2024).

Стаття надійшла до редакції 03.10.2024 р.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України
№ 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292